

Слађана Ђурић
Факултет безбедности
Београд

Приказ
Примљен: 15. 07. 2009.

ИНФОРМАЦИЈА И КРЕАЦИЈА

Владимир Н. Цветковић: *Социологија – Основни проблеми, појмови, приступи*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет безбедности, ЈП „Службени гласник“, 2009, стр. 327.

Ново, прерађено и проширено издање уџбеника *Социологија: основни проблеми, појмови, приступи* (¹2005) Владимира Н. Цветковића, аутора низа књига и других публикација из филозофије, социологије и политичке теорије, представља битну иновацију и значајно освежење у домаћој уџбеничкој литератури с подручја социјалне теорије, будући да одступа од класичних, устаљених образаца које следе дела с овом наменом. Реч је о уџбенику који је оригиналан не само по својој структури, већ пре свега по теоријском прилазу, у односу на уобичајене публикације за потребе универзитетске наставе. Утолико се потврђује да радови писани с првенствено педагошком наменом не морају патити од сувопарности, неоригиналности, недостатка актуелности, бескрајних (и често произвољних или излишних) набрајања, навођења непотребних (па чак и нетачних) података и других мањкавости које обично обележавају овај жанр стручне литературе.

Књига је подељена на пет поглавља, која се даље рашчлањавају на одсеке, одељке и пододељке, а садржи и кратак предговор и именски индекс. Прво поглавље, "Теоријски оквир" (13–64), обухвата разјашњења о најоп-

штијем теоријском контексту (дисциплинарном статусу социологије као науке, односу природних и друштвених наука, облицима мишљења и деловања), као и о основним приступима друштвеној стварности (проблему друштвених целина, социологији као "открићу друштва" и границама социолошког сазнања). Друга целина, "Историјски оквир" (65–134), у кратким цртама описује најрепрезентативније одломке историје социјалних учења, при чему се превасходно истиче контраст између премодерних и модерних концепција, а нарочито су актуелна и занимљива разматрања о настанку модерне Европе. Социологија, какву је данас знамо, несумњиво је тековина Новог века, па је пресудно објаснити како је дошло до прелаза с апстрактног, нормативног спекулисања о друштвеним заједницама на емпиријско истраживање друштвених феномена уоквирено прецизним теоријским појмовима.

Трећи део, "Појмовни оквир" (135–190), ближе расветљава неке од средишњих концепата савремене социолошке анализе – однос државе, друштва и индивидуума; сплет модерна–модерност–модернизација; као и релације кризе, ризика и глобализације – упу-

ћујући на разнолика одређења ових појмова у рецентној социолошкој литератури. Аутор се не устручава да и сâм критички коментарише и оцењује поједине тенденције у савременом друштву, указујући на њихове могуће далекосежне импликације. Рефлексија о кључним питањима која заокупљају новију друштвену мисао свакако доприноси изграђивању критичког става и код читаоца, који се не сме зауставити на навођеним теоријским одређењима, него мора, заједно с аутором, настојати да промишља дубински мисао и садржај феноменâ чији је сведок, ако не и актер. Утолико овај уџбеник не настоји тек да упозна студенте с већ формулисаним гледиштима о темељним проблемима друштва и социолошким концепцијама, већ првенствено да код њих пробуди критички став о појавама које се збивају око нас.

Четврто поглавље, "Социолошке теорије" (191–238), премда релативно кратко, на прегнантан начин излаже главне проблеме социолошког метода. Оно не претендује на исцрпно приказивање појединачних истраживачких техника, али пружа веома информативан преглед кључних теоријских полазишта у социолошкој теорији, дакле излаже теоријско-методолошки оквир социолошког промишљања и проучавања. Пошто су у социологији, као и у осталим друштвеним наукама, теоријска и методолошка питања тесно повезана, односно коришћени појмови, методи и технике не могу се строго разлучити од теоријских поставки које творе концептуални оквир интерпретације друштва, природно је што се Владимир Цветковић определио да, уместо појединачних поступака који се користе у теренском истраживању и анализи података, оцрта теоријске основе

који уопште и омогућавају примену специфичних методолошких процедура; зато је представио најутицајније традиционалне (механицизам, биологизам, географски и демографски детерминизам) и савремене теоријско-методолошке приступе (функционализам, структурализам, феноменологија и постмодернизам). Иако би му се можда могло замерити, простор и сврха овог приручника сигурно нису дозвољавали да се обраде сви правци који су данас актуелни на теоријској социолошкој сцени (бихејвиоризам, институционализам, симболички интеракционизам, етнометодологија итд), али би њихово приказивање изискивало и значајније предзнање читалаца о филозофским и социолошким оријентацијама из којих су они потекли. Но, писац је заузврат успео да критичким претресањем основних теоријских становишта назначи и одређена ограничења самих тих приступа, као и да покаже како су повезани избор темељних теоријско-методолошких тенета и коришћење специфичних истраживачких техника.

Најзад, пети, завршни и уједно најобимнији део, "Структура друштва" (239–321), посвећен је најзанимљивијим темама друштвене слојевитости. Он има циљ да пружи увид у новије дискусије о главним проблемима социјалне статике и динамике, превасходно везаним, наравно, за савремена друштва. Тако се у оквиру овог поглавља разматрају неке од традиционалних социолошких тема (појам друштва, друштвене групе, стратификација, институције, идеологије, политике и њених актера итд), али и извесни друштвени феномени који тек у данашње, постиндустријско време добијају на пуном замаху (редистрибуција политичке моћи, механизми деловања политичких

странака, промене одлика јавности, однос моћи и власти, трансформације у доба глобализације). У овом, као и у претходна четири поглавља, аутор се не задржава на строго уџбеничком, "објективистичком" представљању разноврсних супротстављених позиција (нити, још мање, догматски заузима сопствено становиште, игноришући друга), већ улаже видан напор да непристрасно продискутује најугицајнија гледишта, али и да наговештавањем бројних отворених проблема или изрицањем појединих ауторских опаски понекад посредно, а покатакд и врло експлицитно изрази властити став или мишљење о појединим темама.

Међутим, најупадљивији утисак и главна корист коју читалац може имати од уџбеника Владимира Н. Цветковића састоји се у томе што, за разлику од већине уџбеника о централним проблемима савремене социологије, који имају стереотипну, безмало шаблонску структуру и готово катихетски начин излагања (с навођењем "неупитних" постулата, гломазних и "једнозначних", али бесплодних нормативних дефиниција, ослањањем на теоријско-методолошки сразмерно узак круг теоретичара итсл), она нуди нов прилаз школском излагању социологије као научне дисциплине. Централне појмови социологије су преживели разноврсне значењске (теоријске и идеолошке) трансформације, а ни данас нису предмет унисоног консензуса. Аутор их вешто херменеутички проблематизује, указујући на њихове теоријске и историјске условљености, на међуповезаности с другим сродним и мање сродним појмовима, на зависност њиховог одређивања од општег теоријско-методолошког оквира и, уопште узев, на разне облике зависности пој-

мовне схеме од разних теоријских и вантеоријских чинилаца. Осим тога, разнолика теоријска гледишта не излажу се, као што је то често случај, једино у својству историјски интересантних, али превазиђених заблуда на путу према "истинској" социолошкој науци, него првенствено као теоријски доприноси који изнова и непрестано налазе своје место и актуелност и у данашњој социјалној мисли.

Најзад, и што је најбитније, ово дело нема намеру да индоктринира читаоца намећући као исправан и легитиман само један, ауторов приступ, него с успехом покушава да представи сву шароликост могућих, односно теоријски занимљивих и актуелно заступљених приступа и схватања у савременој социолошкој теорији, тако да читаоцу пружа могућност да самостално одмери предности и слабости појединих позиција, не сугеришући при том никакав коначни, неопозиви одговор. Јасно је да би у наше време, када (на срећу) не постоји званична "државна социологија" било бесмислено или промашено прокламовати једну, неоспорну, неизменљиву, објављену/откривену истину – колико због тога што сама историја и систематика социологије не пружају једнозначне одговоре на пресудна питања ове науке, толико и зато што данашње друштво, можда у вишем степену него она у минулим вековима, перманентно намеће изазове и дилеме на које социолошка теорија још није могла или стигла да понуди задовољавајуће одговоре. Уколико се не жели (као што то многи писци уџбеника удобно чине) да се прећуте или пренебрегну ове теоријске и практичне недоумице данашњег доба, онда се и мора остати на личним ауторским коментарима и наговештајима, пошто

нема сигурности да ће се ускоро (или икад) појавити свеобухватна теорија која би осветлила, разјаснила и адекватно протумачила нове феномене наше савремености.

Врлину ове књиге свакако чини и исцрпан научни апарат, коришћен кроз фусноте, али и путем побројане литературе на крају сваког одељка. Уз именски индекс, који такође олакшава употребу књиге, значајно је и инструктивно што су личности најеминентнијих теоријских фигура осликане кроз кратке, али (и теоријски и анегдотски) информативне био-библиографије на одговарајућим местима у књизи, што уверљиво дочарава узајамну условље

ност и међузависност друштвено-историјских, политичких и личних прилика, с једне стране, и настанка и развоја социолошких теорија, с друге. Уз наведене, наизглед маргиналне допуне основног текста, дело Владимира Цветковића задовољава највише стандарде садржајног, информативног и употребљивог уџбеника, при чему је то и књига с несумњивом ауторском вредношћу и оригиналношћу, која је дошла до изражаја и у новом, прерађеном издању.